

JAHON RAQAMLI IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA YEVROBONDLARNING ROLI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Almosova Shohista Jobirovna

Bank-moliya akademiyasi magistranti

almosovashohista@gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqolada mamlakatimizga raqamli iqtisodiyotning joriy etilishi, bunday iqtisodiyotda Yevrobondlarning o'rni bilan bir qatorda dunyoning raqamli iqtisodiyotida Yevrobondlarning o'rni haqida to'liq tushuncha berilgan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, yevro-obligatsiyalar, emitent anderrayterlari, investorlar, Markaziy bank, diversifikatsiya.

РОЛЬ И СПЕЦИФИКА ЕВРООБЛИГАЦИЙ В РАЗВИТИИ МИРОВОЙ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Алмосова Шахиста Жобировна

Магистрант Банковско-финансовой академии

almosovashohista@gmail.com

Аннотация: В этой статье рассматривается внедрение цифровой экономики в нашу страну, роль еврооблигаций в такой экономике, а также в цифровой экономике мира дается полное представление о роли еврооблигаций.

Ключевые слова: цифровая экономика, еврооблигации, андеррайтеры эмитентов, инвесторы, центральный банк, диверсификация.

THE ROLE AND PECULIARITIES OF EUROBONDS IN THE DEVELOPMENT OF THE WORLD DIGITAL ECONOMY

Almosova Shohista

Master of the Academy of banking and finance

almosovashohista@gmail.com

Abstract: this article provides a complete understanding of the introduction of the digital economy into our country, the role of Eurobonds in such an economy, as well as the role of Eurobonds in the digital economy of the world.

Keywords: *digital economy, euro-bonds, issuer underwriters, investors, Central bank, diversification.*

Kirish

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatida 2020-yil “Fan, ta’lim va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili” deb e’lon qilindi. Ushbu ariza nafaqat joriy yil uchun qo’llanma va chipta, balki O‘zbekistonning yaqin o‘rta muddatli istiqbolda rivojlanish yo‘lini belgilovchi dastur, fundamental ahamiyatga ega hujjat sifatida ham ko‘rib chiqilishi mumkin. Bu shuni anglatadiki, raqamli iqtisodiyot mamlakat hayotining eng asosiy yo‘nalishlaridan biri bo‘ladi. Yevropa raqamli iqtisodiyotda muhim rol o‘ynaydi. Avvalo, raqamli iqtisodiyot haqida bir oz gaplashaylik.

Raqamli iqtisodiyot deganda, faqat Blokcheyn texnologiyasini va ulardan xalqaro moliya bozorlarida yoki kriptovalyutalarda foydalanish masalalarini tushunish shart emas. Raqamli iqtisodiyot deganda, raqamli aloqa, uning yordamida olib boriladigan iqtisodiyot tushuniladi.

Boshqa jihatga to‘xtalib o‘tish kerak. Prezidentimiz raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishni ustuvor vazifa sifatida belgilab berdi. Buning sababi mamlakatimizning xalqaro maydondagi integratsiyasining tezlashishi va natijada O‘zbekistonning demokratik va iqtisodiy rivojlangan davlatlar qatoriga qo‘shilishi, shu bilan birga O‘zbekiston iqtisodiyotining yuqori tezlikda o‘shishini ta’minlash, shuningdek, O‘zbekiston iqtisodiyotining bilim va qarashlarini saqlab qolishdir.

Asosiy qism

Yevroobligatsiyalarning moliyaviy “tilida” euroblications deyiladi. Bular emitent uchun chet el valyutasida chiqarilgan uzoq muddatli qimmatli qog‘ozlar (qimmatli qog‘ozlar va qog‘oz pullarni chiqarish huquqiga ega bo‘lgan davlat, bank yoki idora). Reyting agentliklari emitentning ishonchliligini nazorat qiladi va tahlil qiladi. Yevrobondlar hukumatlar, xalqaro tashkilotlar, mahalliy davlat hokimiyati organlari, kapital resurslarini 1 yildan 40 yilgacha olishdan manfaatdor bo‘lgan yirik korporatsiyalar tomonidan beriladi. Umuman olganda, bu qarz majburiyati, ma’lum vaqtdan keyin yevrobondlarni qaytarib olish kerak. “Yevro” prefiksi 1963-yilda Yevropada (Italiyada) bunday obligatsiyalar paydo bo‘lganligi bilan bog‘liq. Hozirgi vaqtda ushbu an’anaviy nom turli bozorlarda va turli valyutalarda teng ravishda qo‘llaniladi [1].

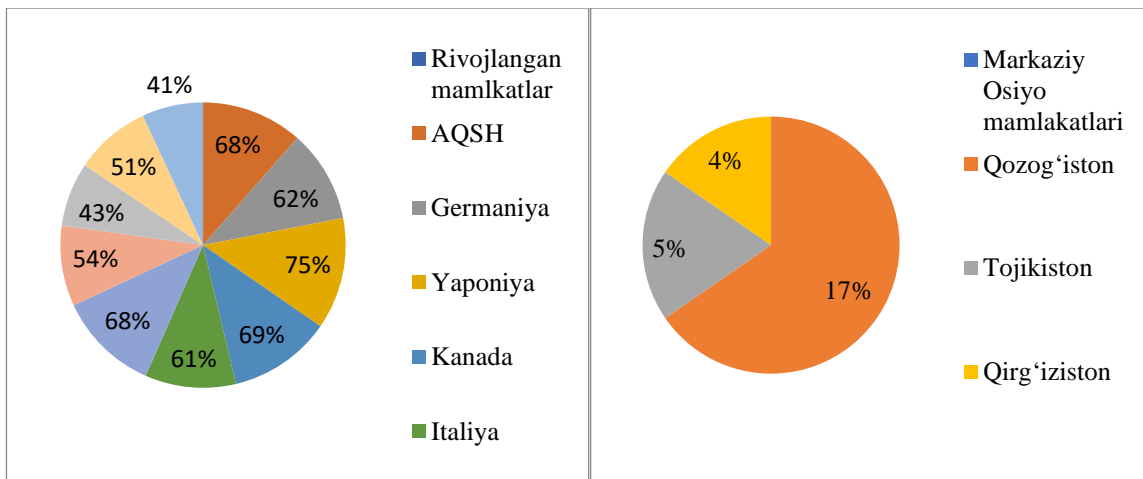
Yevroobligatsiyalar O‘zbekistonga nima uchun kerak va uning afzalliklari nimada? Obligatsiyalarni mablag‘larni jalb qilish uchun emas, balki O‘zbekiston bozori uchun etalon yaratish maqsadida joylashtirish. Benchmark – bu bozorni baholash uchun olingan maqsad. Markaziy bank raisining birinchi o‘rinbosari Timur

Ishmetov mamlakat iqtisodiyoti qayta tiklanar ekan, hokimiyat aholi o'rtasida allaqachon shakllangan kreditlarni qabul qilmaslik stereotipi bilan bog'liq to'siqqa duch keladi, deb hisoblaydi. Hukumat bunday vaziyatni yevro-obligatsiyalarni joylashtirish paytida va shu asosda kompaniyalar uchun kredit yo'nalishini yaratishda bartaraf etish mumkin deb hisoblaydi. Chet eldan qarz olish orqali hukumat mahalliy kompaniyalar uchun namuna bo'lib, ularni o'z bizneslarini kengaytirish uchun mablag'larni faol ravishda investitsiya qilishga undaydi.

T. Ishmetov, shuningdek, hukumat ko'plab ishlab chiqarish va infratuzilma loyihalarini qo'llab-quvvatlashi, yangi ish o'rinlari yaratishi kerakligini, buning uchun muqobil moliyalashtirish manbalari muhimligini ta'kidlaydi [2].

Rivojlanayotgan mamlakatlarning suveren yevro emissiyasi bo'yicha tajribasini tahlil qilish jarayonida mamlakatning makroiqtisodiy ko'rsatkichlari va uzoq muddatli kredit reytingining SSUning xalqaro kapital bozorida yevro-obligatsiyalarni jalb qilish qiymatiga ta'siri aniqlandi. Bugungi kunda korporativ sektorni SSUning xalqaro kapital bozoriga integratsiyalashuv jarayonini chuqurlashtirish zarurligi to'g'risida xulosa chiqarish mumkin. Zamonaviy jahon iqtisodiyoti faoliyatining asosini barcha shakllardagi kapital, birinchi navbatda moliyaviy kapital tashkil etadi. Bu moliya sektoridagi iqtisodiy globallashtirish tufayli jahon, mintaq va milliy moliya bozorlari orqali xalqaro kapital oqimlarini qayta taqsimlash jarayonlarining yangi bosqichini anglatadi. Shu bilan birga, kapital bozori rivojlanayotgan mamlakatlarning zamonaviy tashqi iqtisodiy siyosati xalqaro kapital bozoriga samarali integratsiyalashishga, davlat byudjeti taqchilligini qoplash, qarz majburiyatlarini qayta moliyalashtirish va investitsiyalarni amalga oshirish maqsadida xorijiy kapitalni jalb qilishga qaratilgan [3].

Xalqaro bank tizimida operatsiyalar natijasida olingan daromad manbasining asosiy ulushi qimmatli qog'ozlar bozori orqali amalga oshiriladi. Buni moliyaviy muhandislik kontseptsiyalaridan keng foydalanish orqali qimmatli qog'ozlar bozorida banklarning ish faoliyatini oshirish uchun asosiy omil sifatida jahon moliya bozorida yangi imtiyozga erishilganligi bilan baholash mumkin.

1-rasm. Qimmatli qog'ozlar bozoridan olinadigan daromadlar [4]

Jahon amaliyotida banklarning qimmatli qog'ozlar bozori orqali oladigan daromadlari yildan-yilga o'sish tendentsiyasini saqlab kelmoqda. 2019-yil oxiriga kelib, rivojlangan mamlakatlar bank tizimidagi daromad manbasining 65% (AQSh 68%, Germaniya 62%, Yaponiya 75%, Kanada 69%, Italiya 61%, Frantsiya 68%), Xitoy 54%, Rossiya 43%, Braziliya 51%, Hindiston 41% %. Agar Qozog'iston Markaziy Osiyo mamlakatlarida 17%, Tojikiston 5%, Qirg'iziston 4% bo'lsa, Respublika bank tizimida 7-8% atrofida qimmatli qog'ozlar bozori orqali daromad oladi.

Yevrobondlar uni chiqargan mamlakatdan tashqari turli mamlakatlarning moliya bozorlariga joylashtirilgan. Bu bilan anderrayterlar (kafillar) xalqaro sindikati shug'ullanadi. Uning tarkibi dunyodagi eng kuchli moliyaviy institutlarni o'z ichiga oladi. Bu qarzning ishonchliligini ta'minlaydigan omil majburiyat moliyaviy vosita sifatida. Anderrayterlar, emitentlar, investorlar (sug'urta kompaniyalari, pensiya jamg'armalari va boshqa tuzilmalar) kapital bozori ishtirokchilarining xalqaro Assotsiatsiyasiga birlashtirilgan. Uning qarorgohi Shveysariyaning Tsyurix shahrida joylashgan. Dastlab, yevrobondlar ochiq obuna orqali fond birjasiga joylashtiriladi. Dastlabki savdodan so'ng ular ikkilamchi bozorga boradilar. Bu yerda investitsiya kompaniyalari va boshqa vakolatli moliyaviy tuzilmalar tomonidan sotib olinadi [5].

Keyingi paytlarda yevrozona bozorining hajmi o'sib bormoqda. Yevroobligatsiyalar qarz bozorining bunday o'sishi investorlarga investitsiya bilan bog'liq xatarlarni diversifikatsiya qilish, investitsiya kompaniyalari va tijorat banklariga yevroobligatsiyalar asosida ko'plab mahsulotlarni, shu jumladan hosilalarni yaratish imkoniyatini beradi. Yevro majburiyatlarining yuqori darajadagi ishonchliligi va yuqori foiz stavkalari tufayli, odatda, banknotlarga nisbatan xususiy investorlar uchun yaxshi alternativ hisoblanadi.

Yevroobligatsiyalarga bank depozitdan yuqori daromadli instrument sifatida qarash har doim ham to'g'ri emas, ya'ni aktivlarni dollarda joylashtirgan investorlar

uchun yevroobligatsiyalarni to'g'ridan-to'g'ri moliyaviy derevitavlardan foydalanmasdan sotib olish foydali bo'ladi.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda yevrozona qarz bozorining tahlili shuni ko'rsatadiki, ushbu mamlakatda xalqaro ssuda kapital bozoridan investitsiyalarni jalb qilishning samarali mexanizmi yaratilgan. Yevro-obligatsiyalar emissiyasi orqali chet el kapitalini safarbar qilish davlat va mahalliy kompaniyalar uchun past foiz stavkalarida chet el valyutasini olish imkoniyatini, xorijiy investorlar uchun esa o'z qimmatli qog'ozlarining rentabelligini oshirish imkoniyatini beradi. Bu xorijiy to'siq fondi tomonidan ishlatiladigan savdo operatsiyalari hajmining oshishiga olib keldi.

Kompaniyalarning qarzlari tarkibini tahlil qilish natijalariga ko'ra, SSUning xalqaro kapital bozoridan qarz mablag'larini kompaniya faoliyati uchun yevroobligatsiyalar emissiyasi orqali jalb qilish foydali bo'lishi mumkin. Iqtisodiyotning moliyaviy sektori ushbu ICOdan yanada muvaffaqiyatli foydalanadi. Banklar uchun daromadning asosiy moddasi to'langan foizlar va jalb qilingan va joylashtirilgan moliyaviy resurslar bo'yicha olingan foizlar o'rtasidagi daromaddir, shuning uchun chiqarilish vaqtida ular jalb qilgan mablag'larning asosiy qismi darhol aylanmaga kiritiladi. Rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyotida real sektor ishtirokchilarining ko'pligi sababli ushbu sektor tijorat banklariga nisbatan xalqaro SSU kapital bozoridan katta miqdordagi qarz mablag'larini jalb qilishi kuzatildi [6].

Biroq, yevro denominatsiyalangan qarz rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyotiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, ya'ni qarzlarni chet el valyutasida jalb qilingan taqdirda, valyuta kurslarining mablag'larni qazib olishga ta'siri namoyon bo'ladi. Shu sababli, valyuta kursidagi o'zgaruvchanlik tufayli yevrobondlar orqali mablag'larni jalb qilish mahalliy kompaniyalarning moliyaviy ahvoriga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ko'p jihatdan eksportchilar bundan aziyat chekmoqda, chet el valyutasining kirib borishi milliy valyutaga bo'lgan talabni oshiradi va foydani qayta baholashda valyutada olingan kompaniyadan zarar bor, bu esa bunday xavflarni himoya qilishga qodir bo'lgan ko'plab kichik kompaniyalar uchun katta muammo hisoblanadi.

Mamlakat iqtisodiyoti rivojlanishining makroiqtisodiy parametrlarining barqarorligi suveren yevroning yangi emissiyasini rejalashtirish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, mamlakat korporativ sektorining yevrobondlarni chiqarish tajribasi uning jahon moliya bozoriga chuqurroq integratsiyalashuvidan dalolat beradi. Mamlakatning barqaror iqtisodiy rivojlanishi jalb qilingan qarz mablag'lari qiymatini aniqlash, suveren eroublesning ketma-ket emissiyasi, shuningdek xalqaro kapital bozoridan korporativ kreditlar olish uchun etalon sifatida indikativ xususiyatdir.

Shuni ta'kidlash mumkinki, 2018-yilda mamlakat suveren kredit reytingini oladi va natijada suveren xalqaro obligatsiyalar jahon moliya bozorlarida joylashish imkoniyatiga ega bo'ladi. O'zbekiston tarixida birinchi marta dunyoning eng nufuzli

birjalaridan biri hisoblangan London Fond birjasida 2019-yil fevral oyida yevrobondlarni, ya'ni yevrobondlarni bozorga chiqardi. Bunda 5 yillik 500 million dollarlik Yevrobondlar 4,75 foizga, 10 yillik 500 million dollarlik Yevrobondlar 5,375 foizga joylashtirilgan. Qarz obligatsiyalarini to'lash shartlari 2024-yil va 2029-yil uchun belgilanadi [7].

Tarixan amalga oshirilgan ushbu yevro-obligatsiyalar bo'yicha operatsiyalar natijasida O'zbekiston tomonidan yevro-obligatsiyalar bozorida juda muvaffaqiyatli kelishuvlarga erishildi, investorlarning kuchli ko'magi tufayli narx qayta ko'rib chiqildi va maqbul yakuniy narxda joylashtirishga muvaffaq bo'ldi va yakunda ushbu natijalar davlat kompaniyalari, korporatsiyalar va boshqa moliya institutlari tomonidan amalga

Ma'lumot o'rnida, O'zbekiston hukumati 2020-yil uchun deyarli 500 million dollar ekvivalentida yevrobondlarni chiqardi. Avvalroq, 2020-yil 17-noyabr kuni Moliya vazirligi London Fond birjasida O'zbekistonning suveren xalqaro obligatsiyalari (Yevrobondlari) joylashtirilishini e'lon qilgan edi [4]. O'sha paytda Moliya vazirligi "Gazeta.uz" ga ko'ra, yevrobondlar 10 yil muddatga beriladi. Va obligatsiyalarning umumiy qiymati oshkor qilinmaydi [9].

Xulosa

O'zbekiston suveren kredit reytingini olish va yevrobondlarni chiqarishdan oldin iqtisodiy axborotni to'plash va tarqatish tizimi, tegishli me'yoriy-huquqiy baza xalqaro standartlarga mos kelishini, iqtisodiyotni tartibga solish tizimini investorlar uchun yanada shaffof va tushunarli bo'lishini ta'minlashi kerak.

Reytingni olgandan so'ng, O'zbekiston banklari shu kabi reytinglarni olishlari va chet eldan past stavkalarda mablag' jalb qilishlari mumkin bo'ladi. Binobarin, korxonalarining bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlari yanada oshadi. Mahalliy va xalqaro kompaniyalar uchun fond bozorlarida yangi istiqbollar ochiladi. Bularning barchasi xalqaro kapital bozoriga kirishni yanada osonlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Prof. S.E.Elmirzayev, M.N.Raxmedova, H.Xoliqov "Suveren yevroobligatsiyalardan tushgan mablag'larning qayta taqsimlanishi va ularning samaradorligi", "Xalqaro moliya va hisob" imiy electron jurnali. 3, iyun, 2020-yil
2. N.N.Hasanov "Theoretical and methodological approaches to attracting financial resources from the capital market to the corporate sector". "International Journal of Innovation and Economic Development". Pages 30-35, February 2020.
3. Anders Lindgren -Yevroobligatsiyalarning nazariy asoslari., 2011.
4. Автокредиты. Акции. Деньги. Ипотека. Кредиты. Миллион. Основы. Инвестиции / URL: <https://www.el-in.ru>

5. 2020 yilda O'zbekistonda eksport hajmi 15,1 mlrd dollarni tashkil etdi / URL: <https://www.uzreport.news>, 2020-yil
6. <https://www.vestifinance.ru/articles/123002>
7. Европа создает уникальный источник пополнения бюджета / URL: <https://uz.sputniknews.ru/20230424/evropa-sozdaet-unikalnyy-istochnik-popolneniya-byudjeta-34211275.html>
8. Xalq so'zi online / URL: <https://xs.uz/uz/post>
9. <https://kun.uz/uz/news/2020/06/30/ozbekiston-somda-yevrobondlar-chiqarishni-plans>